

RESEARCH INTERNATIONAL
PENTOR

Evaluacja programu Leonardo da Vinci
Raport krajowy z realizacji do 2007 roku

WARSZAWA, LIPIEC 2007

SPIS TREŚCI

1. KONTEKST I METODOLOGIA	3
2. ZREALIZOWANE DZIAŁANIA.....	6
3. WPŁYW PROGRAMU I POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ	14
4. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM.....	18
5. WNIOSKI I REKOMENDACJE	25
6. ZAŁĄCZNIKI.....	27

1. KONTEKST I METODOLOGIA

Stoimy w obliczu poważnych wyzwań stwarzanych przez zachodzące przemiany społeczno-ekonomiczne związane między innymi ze zjawiskami takimi jak globalizacja i rozwój gospodarki opartej na wiedzy. W związku z poszerzeniem się Unii Europejskiej zachodzi silna potrzeba skupienia uwagi na problemach wspólnych dla państw europejskich, a co za tym idzie zauważa się konieczność realizowania polityki spójności uwzględniającej jednak poszanowanie różnorodności kulturowej poszczególnych krajów. Unikalność owej polityki nie polega jednak tylko na jej wymiarze ekonomicznym, ale co bardziej znaczące - na dążeniu do wykreowania europejskiego modelu społeczeństwa demokratycznego, kierującego się wartościami takimi jak: tolerancja, aktywna postawa obywatelska i poszanowanie praw jednostki. Tego typu założenia mogą stać się w przyszłości zarówno fundamentem, jak i silnym impulsem do dalszego, intensywnego i wszechstronnego rozwoju państw Europy.

Wychodząc naprzeciw rodzącym się potrzebom, Rada Europejska podczas posiedzenia w Lizbonie w marcu 2000 roku sformułowała cel strategiczny z punktu widzenia dobra Europy. Zgodnie z przyjętym założeniem „gospodarka europejska powinna stać się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką na świecie - gospodarką opartą na wiedzy, zdolną do trwałego wzrostu, tworzącą coraz większą liczbę lepszych miejsc pracy i zapewniającą większą spójność społeczną” („Komunikat Komisji - Skuteczne inwestowanie w edukację: imperatyw dla Europy”, Warszawa 2003), przyjęto strategię zrównoważonego rozwoju, jednocześnie podkreślając, iż o potencjale, sile i konkurencyjności gospodarki europejskiej w znacznym stopniu będą stanowiły kwalifikacje jej obywateli. W tym rozumieniu edukacja, także zawodowa, staje się niezbędnym czynnikiem wzrostu ekonomicznego oraz istotnym instrumentem wspierającym zachodzące przemiany społeczne. Tworzenie otwartego europejskiego obszaru edukacyjnego ma w przyszłości bezpośrednio przełożyć się na wzrost innowacyjności, utrzymanie wysokiego poziomu zatrudnienia oraz wykreowanie zintegrowanego społeczeństwa wiedzy. Jednocześnie to na państwach członkowskich Unii Europejskiej spoczywa odpowiedzialność za właściwą organizację krajowych systemów edukacji oraz dostosowanie treści programów nauczania do specyficznych warunków społecznych i kulturowych panujących w danym państwie. Rola Unii Europejskiej polega na wspieraniu tychże działań oraz na zapewnianiu zbieżności w dążeniu do osiągnięcia strategicznych celów wspólnotowych. Rada Europejska wskazała najważniejsze środki i metody, które mają służyć stymulowaniu postępu, nie ulega jednak wątpliwości, że wykorzystanie pojawiających się szans rozwojowych będzie w znacznej mierze zależało od zaangażowania władz poszczególnych krajów w adaptację do swoich potrzeb „najlepszych sprawdzonych rozwiązań”. Podstawą prawną tych działań są postanowienia „Traktatu o Unii Europejskiej”, w szczególności artykuł 149 i 150, które mówią o współpracy międzynarodowej i dotyczą:

- promowania mobilności uczniów, studentów i nauczycieli
- rozwoju współpracy międzyszkolnej i międzyuczelnianej
- zachęcania do nauki języków obcych
- uznawania w szkołach, uczelniach, zakładach pracy tytułów i stopni naukowych, kwalifikacji i kompetencji zawodowych
- promowania kształcenia otwartego i kształcenia na odległość

Na podstawie artykułu 149 i 150 Traktatu zostały zatwierdzone i są realizowane programy edukacyjne Unii Europejskiej o nazwie Socrates i Leonardo da Vinci.

Rzeczpospolita Polska, podobnie jak inne kraje stowarzyszone z Unią Europejską, uczestniczyła w Programie Leonardo da Vinci. Udział w wyżej wymienionym Programie opiera się na następujących aktach prawnych:

- Decyzja Nr 1/98 Rady Stowarzyszenia UE – RP z dnia 27.02.1998r. określająca warunki uczestnictwa Polski w programach Socrates, Leonardo da Vinci i Młodzież dla Europy
- Uchwała Nr 46/98 Rady Ministrów RP podjęta w dniu 02.07.1998r. wprowadzająca w życie Decyzję Rady Stowarzyszenia UE – RP z dnia 27.02.1998r.
- Decyzja Nr 2/2000 Rady Stowarzyszenia UE – RP z dnia 28.07.2000r. dotycząca programów Socrates i Leonardo da Vinci
- Uchwała Nr 59/ 2000 Rady Ministrów RP podjęta w dniu 25.09.2000r. wprowadzająca w życie Decyzję Rady Stowarzyszenia UE – RP z dnia 28.07.2000r.

W związku z rozszerzeniem Unii Europejskiej istotne jest stwarzanie młodzieży i osobom dorosłym możliwości kształcenia i podejmowania pracy na terenie całej Europy. Jednak żadna, nawet najbardziej rozległa wiedza ogólna nie będzie kompletna, jeśli nie będą jej towarzyszyły konkretne kompetencje oraz doświadczenie zdobyte w środowisku międzynarodowym. Jednocześnie kwalifikacje zawodowe nie są zdobywane raz na zawsze, dlatego należy propagować ideę kształcenia ustawicznego, oraz stwarzać warunki niezbędne do nabywania, odnawiania i uzupełniania wiedzy oraz poszerzania umiejętności także pod względem dostosowania ich do aktualnych potrzeb rynku pracy. Zgodnie z zaleceniami Komisji Europejskiej należy więc podwyższyć wymagania jakościowe stawiane istniejącemu systemowi kształcenia. Proces nauczania należy uatrakcyjnić poprzez wprowadzenie zmian w treściach i metodach kształcenia, wspieranie cech takich jak: inicjatywa, otwartość, przedsiębiorczość i umiejętność adaptacji. Należy także wspierać działania przyczyniające się do zwiększenia mobilności i wprowadzenia ściślejszych powiązań pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami kształcenia i szkolenia zawodowego, ponieważ tylko takie podejście zapewni kompleksowe wzbogacanie umiejętności zawodowych, co w dalszym efekcie przełoży się na możliwość łatwiejszego zdobycia zatrudnienia.

Program Leonardo da Vinci II został ustanowiony decyzją nr 389/99/EC Parlamentu Europejskiego i Rady Europejskiej z dnia 26 kwietnia 1999 roku. Zmierzają on do osiągnięcia celów strategicznych, którymi są:

- Rozwijanie umiejętności i poszerzanie wiedzy, zwłaszcza ludzi młodych, w ramach wstępnego kształcenia zawodowego na wszystkich poziomach edukacji.
- Poprawa jakości i dostępności kształcenia ustawicznego i szkolenia zawodowego, która ma prowadzić do rozwoju umiejętności adaptacyjnych, a zwłaszcza dostosowania się do zmian technologicznych i organizacyjnych.
- Promowanie i zwiększenie udziału kształcenia i szkolenia zawodowego w procesach innowacyjnych w celu poprawy konkurencyjności i rozwoju przedsiębiorczości, również w aspekcie nowych możliwości zatrudnienia. Traktowanie ze szczególną uwagą współpracy między instytucjami kształcenia i szkolenia zawodowego, w tym szkołami wyższymi i przedsiębiorstwami (przede wszystkim firmami małymi i średnimi).

Również z punktu widzenia polityki społecznej i edukacyjnej Polski istotne jest podejmowanie działań na rzecz poprawy jakości i dostępności ustawicznego kształcenia i szkolenia zawodowego. Coraz powszechniejsza jest świadomość rangi, jaką w społeczeństwie opartym na wiedzy ma zdobywanie przez całe życie nowych umiejętności i kompetencji. Ujawnia się to również w strategii rządu polskiego. W Sektorowym Programie Operacyjnym Rozwój Zasobów Ludzkich, opracowanym we

współpracy Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej znalazły się m.in. zapisy dotyczące koncepcji oraz finansowego wspierania kształcenia i szkolenia zawodowego w ramach edukacji ustawicznej w latach 2004-2006, czyli już po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Dokument Ministerstwa Edukacji pt. Strategia Rozwoju Kształcenia Ustawicznego do roku 2010 określa kształcenie ustawiczne jako podstawowy czynnik warunkujący rozwój społeczno-gospodarczy, szczególnie w realiach gospodarki rynkowej. Do działań priorytetowych zaliczono w tym kontekście: zwiększenie dostępności do kształcenia ustawicznego i podnoszenie jego jakości; współdziałanie i partnerstwo; wzrost inwestycji w zasoby ludzkie; tworzenie zasobów informacyjnych w zakresie kształcenia ustawicznego i rozwój usług doradczych. Podstawowe założenia Strategii znalazły wyraz w projekcie nowelizacji prawa oświatowego. Znajdują się w nim zapisy dotyczące istotnych zmian w zakresie kształcenia ustawicznego, w tym także warunków tworzenia regionalnych i krajowych sieci instytucji kształcenia ustawicznego. Nowelizowana ustawa stwarza także ramy prawne wspierania edukacji przez stowarzyszenia, fundacje oraz inne organizacje pozarządowe, prowadzące statutową działalność w zakresie oświaty i wychowania.

Każde z państw uczestniczących w Programie Leonardo da Vinci zobowiązane jest przygotować i dostarczyć do Komisji Europejskiej raport dotyczący wpływu Programu. Ministerstwo Edukacji Narodowej powierzyło przygotowanie raportu niezależnej firmie badawczej – firmie Pentor Research International. Niniejszy raport zawiera całościowe wyniki z badania ilościowego i jakościowego, przeprowadzonego w dniach 2 lipca – 17 lipca 2007 roku.

Zasadniczym celem przeprowadzonego badania była ewaluacja drugiej fazy programu edukacyjnego Unii Europejskiej o nazwie Leonardo da Vinci, obejmująca lata 2000 – 2006, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu Programu.

Cele badawcze skupiały się na 3 zagadnieniach:

- prezentacji zrealizowanych działań
- ocenie wpływu Programu i poszczególnych działań
- ocenie zarządzania Programem

Z uwagi na złożoność problematyki ewaluacji oraz jej specyficzny charakter badanie zostało przeprowadzone przy wykorzystaniu kilku komplementarnych metod badawczych:

- badanie danych wtórnych (desk research)
- badanie przy wykorzystaniu metody ocen ekspertów
- badanie metodą wywiadów pogłębionych (in-depth interview – IDI)
- badanie metodą wywiadów internetowych (Computer Assisted Web Interviews – CAWI)

Badanie danych wtórnych (desk research) stanowiło punkt wyjścia do przeprowadzenia badań pierwotnych, z wykorzystaniem wywiadów pogłębionych (IDI) i wywiadów telefonicznych oraz podstawę oceny eksperckiej. Analizie poddano dane statystyczne udostępnione przez Krajową Agencję Programu Leonardo da Vinci w tym dane z różnych statystyk, zestawień i publikacji oraz informacje dotyczące Programu znajdujące się na stronach internetowych różnych instytucji.

Badanie przy wykorzystaniu metody ocen ekspertów miało na celu zidentyfikowanie roli Programu w krajowym systemie edukacji oraz oddziaływania Programu na politykę edukacyjną i system kształcenia zawodowego w Polsce.

Badanie metodą wywiadów pogłębionych (in-depth interview – IDI) polega na rozmowie badacza – moderatora z respondentem, podczas której moderator ukierunkowuje jej przebieg na zagadnienia, które są tematem spotkania. Dzięki zastosowaniu tej techniki otrzymano otwarte i spontaniczne

wypowiedzi, które stanowiły materiał do wnikliwej analizy. Wywiady pogłębione przeprowadzono z promotorami projektów oraz z pracownikami Krajowej Agencji Programu. Celem takiego doboru respondentów było z jednej strony uzyskanie danych o intencjach, celach i działaniach osób zajmujących się zarządzaniem Programem oraz informacji o korzyściach, jakie ich zdaniem przyniosła realizacja Programu Leonardo da Vinci w Polsce, z drugiej zaś uzyskanie opinii na temat Programu od jego bezpośrednich odbiorców. Metoda ta pozwoliła także na uzupełnianie materiału otrzymanego dzięki zastosowaniu innych metod badawczych oraz rozwianie ewentualnych wątpliwości. W ramach badania metodą wywiadów pogłębionych przeprowadzono 4 wywiady z pracownikami Krajowej Agencji Programu oraz 6 wywiadów z promotorami projektów procedury A i B oraz przedstawicielem partnera projektu procedury C. Ponadto przeprowadzono 2 wywiady z niezależnymi ekspertami.

Badanie metodą wywiadów internetowych (Computer Assisted Web Interviews – CAWI) polega na samodzielnym wypełnianiu przez respondenta kwestionariusza pobranego ze strony internetowej organizatora badania. Osoba badana w systemie CAWI odczytuje z ekranu treść pytań i udziela odpowiedzi, które rejestrowane są na docelowym serwerze. Oprogramowanie komputerowe obsługujące ankietę internetową dba o zachowanie właściwej kolejności pytań przesyłanych respondentowi, weryfikuje poprawność logiczną wprowadzanych odpowiedzi. Zastosowanie tej techniki ułatwiło dostęp do badanej zbiorowości, ponieważ kwestionariusz był przekazywany za pośrednictwem sieci do dowolnego punktu, w którym znajdował się respondent wraz z komputerem podłączonym do Internetu. Wywiady internetowe przeprowadzono z uczestnikami projektów staży i wymian oraz realizatorami projektów pilotażowych w ramach programu Leonardo da Vinci. Wszystkim potencjalnym respondentom, dla których posiadano adres e-mail wysyłano zaproszenie do udziału w badaniu, wraz z linkiem do podstrony, na której umieszczona była ankietka. Bazę adresów e-mail udostępniły do potrzeb badania Fundusz Współpracy i Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. Dane dotyczyły beneficjentów i realizatorów projektów w ramach programu Leonardo da Vinci z lat 2002-2006.

	POPULACJA	WYWIADY ZREALIZOWANE
STAŻE - UCZESTNICZY	8762	1501
WYMIANY - UCZESTNICZY	1655	443
REALIZATORZY PROJEKTÓW	1160	249

2. ZREALIZOWANE DZIAŁANIA

Program Leonardo da Vinci II był realizowany w oparciu o konkursy projektów organizowane przez Komisję Europejską oraz Krajową Agencję Programu. W latach 2000-2006 zostały ogłoszone 3 konkursy (na lata: 2000-2002, 2003-2004 i 2005-2006).

Program Leonardo da Vinci II był realizowany przez następujące działania:

- Procedura A: wymiany i staże (mobility),
- Procedura B: projekty pilotażowe (pilot projects), projekty językowe (language competences), międzynarodowe sieci instytucji (transnational networks),
- Procedura C: badania i analizy (reference material), projekty europejskie, akcje tematyczne (thematic actions).

Cele dla projektów z konkursu 2000-2002, 2003-2004 i 2005-2006 określono następująco:

- Doskonalenie systemów wstępnego kształcenia i szkolenia zawodowego na każdym poziomie, umożliwiającego dostosowanie i przekwalifikowanie zgodne z wymogami rynku pracy;
- Poprawa jakości i dostępności ustawicznego kształcenia i szkolenia zawodowego umożliwiającego zdobywanie umiejętności przez całe życie;
- Promowanie i poszerzanie wpływu kształcenia zawodowego na procesy innowacyjne wzmacniające rozwój konkurencyjności i kształtujące przedsiębiorczość w celu zwiększenia szans zatrudnienia.

W odniesieniu do konkursu na lata 2000 – 2002 przyjęto następujące priorytety:

- Zwiększenie szans na rynku pracy poprzez poprawę jakości i dostępności systemów kształcenia i szkolenia zawodowego oraz doradztwa zawodowego;
- Promowanie współpracy między instytucjami kształcenia zawodowego a przedsiębiorstwami (zwłaszcza MŚP) oraz partnerami społecznymi w celu dostosowania wykształcenia do rynku pracy;
- Wspieranie równych szans w dostępie do kształcenia i szkolenia zawodowego osób znajdujących się w niekorzystnym położeniu na rynku pracy;
- Promowanie inwestowania w zasoby ludzkie. Kształtowanie zdolności adaptacyjnych do rynku pracy i przedsiębiorczości niezbędnych w warunkach zmian technologicznych i organizacyjnych;
- Wykorzystanie potencjału informatyki i technologii komunikacyjnych w kształceniu i szkoleniu zawodowym.
- Poprawa przejrzystości kwalifikacji zawodowych.

W odniesieniu do konkursu 2003 – 2004 przyjęto następujące priorytety (obowiązujące wszystkie typy projektów, z wyjątkiem akcji tematycznych):

- Nadanie wartości uczeniu się;
- Nowe formy uczenia się i nauczania oraz podstawowe umiejętności w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego;
- Poradnictwo zawodowe.

W odniesieniu do konkursu projektów na lata 2005–2006 przyjęto następujące priorytety strategiczne:

- Rozwój europejskiego rynku pracy
- Transformacja, modernizacja oraz dostosowanie europejskich systemów kształcenia i szkolenia

Poza tym, w odniesieniu do wszystkich typów projektów objętych Procedurami B i C, z wyjątkiem akcji tematycznych, obowiązywały priorytety:

- Promowanie przejrzystości kwalifikacji
- Rozwój jakości systemów kształcenia i szkolenia zawodowego oraz ich funkcjonowania
- Rozwój innowacyjnych treści kształcenia dostosowanych do potrzeb e-learningu
- Kształcenie ustawiczne nauczycieli i szkoleniowców

Aktualizacja priorytetów miała na celu lepsze dostosowanie działań podejmowanych w ramach Programu Leonardo da Vinci do zmieniających się potrzeb kształcenia zawodowego.

Wymienione powyżej priorytety były wskazane przez Komisję Europejską, Polska nie wprowadzała własnych i nie modyfikowała zaleconych przez KE priorytetów realizując poszczególne konkursy w oparciu o wytyczne KE. Nie było określonych priorytetów krajowych lub lokalnych, które miałyby decydujące znaczenie przy selekcji wniosków w działaniach zdecentralizowanych. Nie było potrzeby wprowadzania modyfikacji czy nowych propozycji, gdyż zaproponowane przez KE cele i priorytety odzwierciedlały również potrzeby polskiego systemu edukacji zawodowej oraz były na tyle szerokie i ogólne, że w doskonały sposób można było wybierać do realizacji projekty wpisujące się w ustanowione priorytety i jednocześnie w pełni odpowiadające na potrzeby kształcenia zawodowego w Polsce. O przyjęciu lub odrzuceniu projektu do realizacji decydowała Krajowa Rada Programu kierując się więc priorytetami Programu ogłoszonymi przez Komisję Europejską, jakością projektów, strategiami rządowymi oraz zaleceniami poszczególnych ministerstw. Jednak pomimo braku jasno sformułowanych priorytetów krajowych Krajowa Agencja Programu Leonardo da Vinci na podstawie sugestii Krajowej Rady Programu prowadziła wzmoczoną akcję informacyjną na mniej zurbanizowanych terenach Polski np. popegerowskich rejonach Polski wschodniej i północnej części kraju, by zrównoważyć dostępność Programu w całym kraju.

Udział Polski w programie LdV oraz jego wpływ na poszczególne dziedziny życia trzeba rozważać w aspekcie wielkości zaangażowania w tym procesie instytucji oraz osób. W porównaniu z zakresem zmian, jakie zachodzą w Polsce, a także potrzeb, udział ten jest ograniczony, jednakże byłoby trudno przecenić jego znaczenie.

W szczególności Program LdV nadał szczególną rangę problemowi przygotowania zawodowego, kształcenia i szkolenia pod kątem wymagań rynku pracy. Ten punkt widzenia na edukację, zwłaszcza szkolną, ciągle nie jest wystarczająco szeroko akceptowany i stosowany w praktyce. Skutki niedoceniań roli kształcenia uwzględniającego potrzeby rynku pracy i perspektywy rozwoju gospodarczego kraju wyraźnie ujawniły się w związku z restrukturyzacją polskiej gospodarki i dokonywanymi sukcesywnie od roku 1989 przekształceniami. Urynkowanie gospodarki uwypukliło niedostosowanie systemu edukacji do nowych warunków gospodarczych, zwłaszcza w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego. Strategiczne kierunki rozwoju systemu edukacji w Polsce zmiernają do:

- upowszechnienia kształcenia na poziomie średnim, m.in. dzięki zwiększeniu rangi kształcenia ogólnego w szkołach zawodowych (zwłaszcza w zakresie nauki języków obcych i elementów informatyki, z zachowaniem równoczesności kształcenia zawodowego i ogólnego);
- stworzenia efektywnego systemu doradztwa zawodowego;
- zapewnienia dużej elastyczności i różnorodności oferty edukacyjnej;
- przygotowania absolwentów szkół zawodowych do pracy w warunkach ostrej konkurencji i ciągłej zmiany, w tym szczególnie do mobilności zawodowej poprzez rozwój kształcenia szerokoprofilowego;
- rozwoju kształcenia ustawicznego jako niezbędnego elementu konkurencji na rynku pracy;
- zapewnienia drożności pionowej na wszystkich szczeblach edukacji, od szkoły podstawowej do szkoły wyższej, oraz drożności poziomej.
- stworzenia mechanizmów komunikacji, umożliwiających aktywny udział przedsiębiorstw w kształceniu zawodowym.

Wyjątkową wartość programu LdV stanowi w powyższym kontekście podjęcie próby zmniejszenia luki między edukacją i jej otoczeniem. Sprzyja temu założona współpraca w ramach projektów między

organizacjami o zróżnicowanym statusie: reprezentującymi instytucje edukacyjne, szkoleniowe, wybrane działy gospodarki, usługi, partnerów społecznych.

Z punktu widzenia beneficjentów Program LdV przyczynił się do większego otwarcia Polski na kraje Unii Europejskiej już na kilka lat przed akcesją, wiele polskich instytucji rozwijało już wtedy swoją współpracę z zachodnimi partnerami otwierając drogę do realizacji kolejnych projektów. Program był swoistym barometrem określającym gotowość Polskich Promotorów do korzystania z pieniędzy UE, w tym obecnie – Funduszy Strukturalnych. Wielu koordynatorów biorących udział w tym programie od jego początków, przyznaje dziś, że był on szkołą życia dla tych wszystkich, którzy chcieli realizować tego typu przedsięwzięcia. To na projektach „Leonarda” uczyli się często trudnych unijnych procedur, sztuki racjonalnego wydawania pieniędzy, systematyczności i konsekwencji niezbędnej przy realizacji innych programów wspólnotowych.

Program Leonardo da Vinci najwięcej zmienił jednak w świadomości najmłodszych jego uczestników. Dla uczniów szkół średnich, zwłaszcza z małych polskich miasteczek i wsi był on pierwszą okazją do wyjazdu za granicę, poznania innej kultury, sensu i wymiaru pracy. Uczniowie, którzy wzięli udział w projektach wymian i staży mieli szansę zdobycia pierwszego w życiu doświadczenia zawodowego. Wielu z nich dzięki zdobytym na zachodzie certyfikatом znalazło pracę. Dla innych Program Leonardo da Vinci stał się impulsem do podjęcia studiów.

Dla polityki społecznej i edukacyjnej państwa, istotne jest to, że Program LdV akcentuje kluczowe dla społeczeństwa wiedzy znaczenie działań na rzecz poprawy jakości i dostępności ustawicznego kształcenia i szkolenia zawodowego oraz na rzecz zdobywania przez całe życie umiejętności i kompetencji. W strategii rządu polskiego problematyka edukacji ustawicznej zajmuje obecnie znaczące miejsce.

PROJEKTY WYMIAN I STAŻY

Celem projektów wymian i staży jest wspieranie międzynarodowej mobilności osób w trakcie szkolenia zawodowego oraz osób odpowiedzialnych za prowadzenie takich szkoleń. Głównym założeniem projektów tego typu jest połączenie teorii z praktyką, a co za tym idzie wzmocnienie więzi między światem edukacji i pracy, dlatego też koncentrują się przede wszystkim na organizowaniu szkoleń służących doskonaleniu zawodowemu.

W ramach projektów wymian i staży można realizować dwa rodzaje działań:

- Staże – szkolenie i/ lub zdobywanie doświadczenia zawodowego w organizacjach partnerskich w innym kraju
- Wymiany – transfer kompetencji i/ lub innowacyjnych metod i praktyk w zakresie szkolenia zawodowego

W latach 2000 – 2006 zrealizowano następującą liczbę projektów wymian i staży:

Rok	Rodzaj beneficjenta			STAŻE RAZEM	Rodzaj beneficjenta		WYMIANY RAZEM	RAZEM
	PLA	PLB	PLC		EX1	EX2		
2000	36	15	6	57	12	0	12	69
2001	22	13	13	48	25	1	26	74
2002	36	13	23	72	24	1	25	97
2003	42	30	19	91	26	0	26	117
2004	89	44	49	182	47	1	48	230
2005*	96	45	32	173	49	1	50	223

2006**	129	31	31	191	48	0	48	239
RAZEM	446	191	173	814	231	4	235	1049

Legenda:

Lata 2000-2004 realizacja projektów zakończona
*Rok 2005 – kontraktacja zakończona, projekty są w trakcie rozliczania
**Rok 2006 kontraktacja nie zakończona, dane na dzień 18.07.2007
PLA – osoby w trakcie wstępnego kształcenia zawodowego
PLB – studenci
PLC – młodzi pracownicy i absolwenci
EX1 – nauczyciele i szkoleniowcy
EX2 – nauczyciele i lektorzy języków obcych

Z analizy powyższych danych jednoznacznie wynika, że największą popularnością w Polsce cieszą się staże dla uczniów. Natomiast najmniejsze zainteresowanie dotyczy projektów wymiany doświadczeń dotyczące nauczycieli i lektorów języków obcych, mające na celu między innymi poprawę dostępu do nauki języków obcych w miejscu pracy. Prawdopodobnie jest to uwarunkowane specyfiką nauczania języków obcych w Polsce, która koncentruje się przede wszystkim na nabywaniu podstawowych umiejętności językowych.

W latach 2000 – 2006 w projektach wymian i staży uczestniczyła następująca liczba beneficjentów:

Rok	Rodzaj beneficjenta			STAŻE RAZEM	Rodzaj beneficjenta		WYMIANY RAZEM	RAZEM
	PLA	PLB	PLC		EX1	EX2		
2000	931	335	260	1 526	136	0	136	1 662
2001	537	291	380	1 208	449	10	459	1 667
2002	846	313	356	1 515	280	4	284	1 799
2003	782	494	281	1 557	328	0	328	1 885
2004	1 953	967	842	3 762	808	15	823	4 585
2005	2 165	292	226	2 683	691	0	691	3 374
2006*	2 247	988	924	4 159	975	5	980	5 239
RAZEM	17 314	6 716	5 692	16 829	6 059	123	3 701	20 211

*Rok 2006 kontraktacja nie zakończona, dane na dzień 18.07.2007

Największa liczba realizowanych projektów wchodzi w skład programu staży, dlatego też beneficjenci tych projektów stanowią najliczniejszą grupę docelową Programu. Projekty staży Programu Leonardo da Vinci są skierowane do uczniów, studentów i absolwentów oraz młodych pracowników. Spośród tych grup najliczniej reprezentowani są uczniowie – stanowią oni prawie połowę beneficjentów projektów stażowych. Druga pod względem liczebności grupa docelowa Programu to studenci, natomiast najmniej liczną grupę docelową stanowią młodzi pracownicy i absolwenci. W ramach projektów wymian podstawową grupą docelową są nauczyciele i szkoleniowcy, doradcy zawodowi, kierownicy działów kadr i organizatorzy szkoleń. Znikomą część beneficjentów stanowią nauczyciele i lektorzy języków obcych, ze względu na niewielką liczbę projektów realizowanych z myślą o tej grupie zawodowej.

PROJEKTY TEMATYCZNE

W ramach projektów tematycznych zrealizowano projekty pilotażowe, cieszące się największą popularnością, projekty językowe oraz projekt międzynarodowych sieci instytucji. W ramach tego typu projektów realizowane były również akcje tematyczne oraz badania i analizy objęte procedurą scentralizowaną (procedura C).

Projekty pilotażowe mają na celu stymulowanie procesu innowacji oraz poprawę jakości kształcenia, szkolenia oraz poradnictwa zawodowego. Promowane jest głównie tworzenie produktów edukacyjnych wprowadzających innowacyjne metody nauczania z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

W ramach tego typu działań Wspólnota Europejska oferuje wsparcie finansowe na rzecz projektowania, opracowania, testowania, oceny oraz upowszechniania innowacji w zakresie metod, treści i materiałów dydaktycznych do wykorzystania w dziedzinie kształcenia i szkolenia oraz doradztwa zawodowego.

Specyficzną grupą projektów pilotażowych stanowią tzw. akcje tematyczne podejmujące problematykę szczególnie promowaną przez Unię Europejską, a dotyczącą działań, których celem jest poprawa jakości systemów kształcenia i szkolenia zawodowego, przeciwdziałanie dyskryminacji, zwiększanie świadomości różnic międzykulturowych oraz projektów uwzględniających potrzeby szkoleniowe osób i pracowników przemieszczających się z kraju do kraju.

Z kolei celem tworzenia projektów językowych jest promowanie znajomości języków obcych oraz znajomości kultur krajów europejskich. Obejmują one zarówno rozwój metodyki nauczania (w tym także innowacyjne projekty dydaktyczne dostosowane do potrzeb różnych branż) i oceniania postępów w nabywaniu kompetencji językowych, jak i procedury badania potrzeb językowych oraz upowszechnianie uzyskanych rezultatów.

Program Leonardo da Vinci wspiera również tworzenie międzynarodowych sieci instytucji, stanowiących infrastrukturę upowszechniania wiedzy i doświadczeń na poziomie europejskim. Sieci takie powinny realizować trzy zadania: (1) gromadzić, syntetyzować oraz rozwijać wiedzę i informacje o osiągnięciach i rozwiązaniach innowacyjnych w skali Unii Europejskiej; (2) poprawiać zdolność analizy i prognozowania wymogów rynku pracy w kontekście wiedzy i umiejętności wykonawców różnych zawodów; (3) upowszechniać wyniki osiągnięte w ramach pracy międzynarodowych sieci instytucji wśród zainteresowanych gremiów w Unii Europejskiej.

W ramach Programu można również pozyskać dofinansowanie na badania i analizy (w ramach procedury scentralizowanej) służące tworzeniu i aktualizacji zbiorów opracowań badawczych i analitycznych na poziomie UE, w szczególności studiów, analiz, tworzenia i aktualizacji zbiorów danych porównawczych, obserwacji i upowszechniania najlepszych praktyk oraz szeroko pojętej wymiany informacji.

Jak podano powyżej Krajowa Rada Programu kierowała się priorytetami Programu ogłoszonymi przez Komisję Europejską. Priorytety te były na tyle uniwersalne, a jednocześnie ważne i aktualne z punktu widzenia strategicznych kierunków rozwoju systemu edukacji w Polsce¹, że nie było potrzeby ich modyfikacji na poziomie krajowym.

W latach 2000 – 2006 zatwierdzono do realizacji następującą liczbę projektów tematycznych:

---

¹ Patrz: strona 8 niniejszego raportu.

Rok	Typ projektów				RAZEM
	PILOTAŻE	JĘZYKOWE	SIECI	BADANIA I ANALIZY (procedura scentralizowana)	
2000	6	0	0	0	6
2001	6	2	1	0	9
2002	8	1	0	0	9
2003	2	3	0	1	6
2004	13	4	0	2	19
2005	13	0	0	0	13
2006*	11	2	0	1	14
RAZEM	59	12	1	4	76

*dodatkowo zakontraktowane zostały 3 projekty z listy rezerwowej

Najliczniej reprezentowane instytucje, które realizują projekty wymian i staży to instytucje szkoleniowe, w szczególności szkoły ponadgimnazjalne - zawodowe oraz szkoły wyższe. Pozostałe instytucje to urzędy administracji publicznej i samorządowej, organizacje pozarządowe, związki branżowe i organizacje zawodowe, a także małe i średnie przedsiębiorstwa.

Główną grupą instytucji uczestniczących w projektach tematycznych są uczelnie wyższe. Wśród uczestników znajdują się również przedstawiciele urzędów pracy, stowarzyszeń i fundacji. Bezpośrednimi odbiorcami Programu w ramach projektów tematycznych są przede wszystkim studenci i absolwenci, ale również nauczyciele, pracownicy naukowcy, pracodawcy, doradcy zawodowi, osoby bezrobotne (ze szczególnym uwzględnieniem bezrobotnych kobiet) oraz przedsiębiorcy.

Główne motywy skłaniające do uczestnictwa w programie są podobne we wszystkich typach projektów.

Beneficjenci projektów staży deklarując chęć udziału w Programie kierowali się przede wszystkim: (1) możliwością poszerzenia umiejętności zawodowych, zdobycia doświadczenia i kwalifikacji, (2) chęcią nauczenia się języka obcego ze szczególnym naciskiem na umiejętność jego praktycznego wykorzystania, (3) dowiedzenia się, jak pracuje się w innych krajach, poznania tamtejszych technologii, wzorców, metod i standardów pracy, (4) poznania specyfiki i charakteru innych kultur.

Podobnie w grupie beneficjentów projektów wymian wśród motywów uczestnictwa na pierwszy plan wysuwa się aspekt zawodowy. Po pierwsze podnoszenie własnych umiejętności i kwalifikacji zawodowych oraz zdobywanie doświadczenia, ale również nawiązywanie nowych znajomości pomocnych w dalszej pracy zawodowej. Również ważnym motywem jest dowiedzenie się, jak pracuje się w innych krajach, poznanie tamtejszych technologii, wzorców, metod i standardów pracy. 1/3 pytanym w prowadzonym na potrzeby niniejszej ewaluacji badaniu wskazuje chęć poznania kraju, jego kultury i zwyczajów oraz chęć nawiązania nowych znajomości zawodowych. Pojawia się również aspekt zainteresowania europejskim wymiarem nauki czy też studiów.

O ile ważnym czynnikiem w projektach staży była również chęć doskonalenia znajomości języków obcych, o tyle w projektach wymian ten aspekt nie jest już tak znaczący.

Instytucje i organizacje biorące udział w Programie wymieniały różnego rodzaju przyczyny swojego uczestnictwa w tej inicjatywie. Wyniki badania wskazują, że jednym z najważniejszych powodów udziału instytucji w Programie Leonardo da Vinci jest pragnienie poszerzenia wiedzy praktycznej i umiejętności beneficjentów oraz zdobywanie doświadczenia zawodowego. Ważnymi motywami uczestnictwa w Programie były również: poprawa znajomości języków obcych, chęć nawiązania i

rozwoju kontaktów zawodowych z zagranicznymi instytucjami celem wymiany doświadczeń, skorzystania z wiedzy innych organizacji i usprawnienia funkcjonowania ich polskich odpowiedników, zainteresowanie europejskim wymiarem kształcenia oraz podniesienie prestiżu instytucji na rynku.

Warto podkreślić, że ponad połowa instytucji, które uczestniczą w innych programach edukacyjnych wskazuje, iż powodzenie uczestnictwa w Programie Leonardo da Vinci zachęciło ich do korzystania również i z innych programów. Najwięcej instytucji biorących udział w Programie LdV korzystała również z takich programów jak: Sokrates (Erasmus, Comenius), Młodzież, a spośród Funduszy Strukturalnych – Europejski Fundusz Społeczny. Mniejsza liczba wskazań dotyczy takich programów jak: Grundtvig i Interreg IIIA. To wynika jednak z zasięgu wymienionych programów. 40% objętych badaniem instytucji, które biorą udział w innych programach aniżeli LdV wskazuje, że działania które realizują w ramach innych programów mają bezpośredni lub pośredni związek z działaniami podjętymi w Programie LdV. W szczególności działania realizowane w ramach LdV stają się podstawą do tworzenia i przygotowywania nowych projektów, pozyskiwania partnerów do kolejnych przedsięwzięć, ale również kontynuowania prac nad podjętymi w projekcie LdV zagadnieniami merytorycznymi. Realizatorzy projektów akcentują użyteczność doświadczeń zdobytych w trakcie realizacji projektów LdV, w takich kwestiach jak: pisanie i organizacja projektów oraz współpraca partnerska, która jest kontynuowana również po zakończeniu projektu. Zdecydowana większość projektodawców chce również w przyszłości uczestniczyć w programach edukacyjnych o wymiarze europejskim.

Z racji swoich założeń (zdobywanie doświadczenia na arenie międzynarodowej) projekty wymian i staży nie promują mobilności przygranicznej, ponieważ ograniczałaby ona innowacyjność projektów. Krajowa Agencja Programu Leonardo da Vinci zachęcała promotorów do współpracy z mniej uczęszczanymi i dalej położonymi krajami, w których można wykorzystać mniej znane i rzadziej stosowane języki. Należy jednak zauważyć, że bardzo duża część polskich projektów realizowana jest we współpracy z Niemcami, ze względu na duży potencjał gospodarczy, znajomość języka i dobre doświadczenia we współpracy z tamtejszymi instytucjami. Z podobnych powodów na partnerów w realizacji projektów często wybierana jest Francja i Wielka Brytania. Dość pręźnie wygląda również współpraca z mniejszymi krajami, takimi jak Finlandia czy Dania.

Do czynników mających wpływ na jakość projektów wymian i staży należy przede wszystkim zaliczyć wewnętrzne przekonanie przyszłego beneficjenta o słuszności uczestnictwa w Programie oraz wytyczenie przemyślanego i możliwego do zrealizowania celu. Istotnym czynnikiem jest również przygotowanie merytoryczne uczestnika – znajomość języków obcych, dobre wyniki w nauce czy odbycie kursu przygotowawczego. Bardzo istotna jest również możliwość uzyskania przez beneficjentów certyfikatu potwierdzającego zdobyte umiejętności, co może stanowić doskonałe podsumowanie korzyści wynikających z wyjazdu dając beneficjentowi bardzo wartościowy i konkretny atut w momencie wejścia na rynek pracy. Zdecydowana większość uczestników staży (co pokazuje przeprowadzone badanie) dostaje certyfikat/zaświadczenie od pracodawcy lub świadectwo Europass. Również uczestnicy wymian, chociaż w mniejszym odsetku aniżeli uczestnicy staży, korzystają z możliwości pozyskania poświadczenia zdobycia nowych kompetencji zawodowych. Jest to również świadectwo/ zaświadczenie od pracodawcy lub instytucji przyjmującej oraz świadectwo Europass.

W ramach Programu Leonardo da Vinci Krajowa Agencja Programu prowadziła liczne akcje mające na celu informowanie i promowanie Programu – dotyczy to informowania o wszystkich rodzajach projektów. W pierwszej kolejności Krajowa Agencja Programu była zobowiązana przez Komisję

Europejską do formalnego ogłoszenia konkursu poprzez zamieszczenie ogłoszeń w ogólnopolskich gazetach. Decyzją Krajowej Agencji Programu ogłoszenia publikowane były dotychczas w „Gazecie Wyborczej” oraz „Rzeczpospolitej” na około 3 miesiące przed terminem zgłaszania propozycji projektów. Jest to informacja formalna w skróconej formie. Drugą stosowaną formą ogłaszania konkursu jest ogłoszenie w internecie, na stronie Programu Leonardo da Vinci, gdzie dostępny jest cały tekst konkursu. Ponadto Krajowa Agencja Programu kieruje informację o konkursach bezpośrednio do kluczowych instytucji, znajdujących się w bazie danych Agencji. Oprócz formalnego ogłoszenia konkursu Krajowa Agencja Programu prowadzi też szereg akcji informacyjnych o bardziej bezpośrednim charakterze. Do najważniejszych z nich należy organizowanie konferencji otwierających, do udziału w których zostają zaproszone instytucje, które w opinii Krajowej Agencji powinny być zainteresowane udziałem w Programie oraz instytucje, które już uczestniczą lub też brały udział w Programie w poprzednich latach. Głównym celem konferencji jest zaprezentowanie Programu (przedstawienie celów i priorytetów). Osoby uczestniczące mają szansę nie tylko otrzymania pełnej informacji o ofercie Programu, ale również zapoznania się z doświadczeniami instytucji, które uczestniczyły w Programie. Wpływa to na wzrost świadomości o Programie. W ramach akcji informacyjnych opartych na bezpośrednim kontakcie organizowane są również mniejsze spotkania warsztatowe oraz szkolenia. Głównymi stosowanymi w ramach akcji informacyjno – promocyjnych środkami przekazu są publikacje, biuletyn informacyjny, informacje w prasie, radio i telewizji oraz internetowa strona Programu Leonardo da Vinci, na której znajdują się wszystkie potrzebne do złożenia wniosku dokumenty oraz informacje bieżące. W ramach akcji informacyjno – promocyjnych prowadzone są także działania mające na celu upowszechnianie rezultatów Programu poprzez publikację tzw. „Kompedium projektów”, gdzie zostają przedstawione w formie skróconej wszystkie projekty i ich rezultaty. Również w zakresie działań upowszechniających efekty Programu utworzono internetową bazę zawierającą opis produktów uzyskanych dzięki udziałowi w Programie. Baza wydana została również na nośniku CD.

Również realizatorzy podejmują starania promowania Programu i upowszechniania produktu/resultatu swojego projektu. Wszystkie materiały wyprodukowane w ramach projektów są opatrzone logo Programu Leonardo da Vinci. Większość promotorów prezentuje swój projekt na stronach internetowych swojej instytucji/organizacji. Artykuły na temat projektu zamieszczane są w prasie lokalnej i branżowej, pojawiają się również filmy, materiały prezentowane są przy okazji innych wydarzeń realizowanych w ramach instytucji.

3. WPŁYW PROGRAMU I POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁAŃ

Wyniki przeprowadzonych badań (prowadzonych na potrzeby niniejszej ewaluacji i wcześniejszych) jednoznacznie wskazują na duży wpływ działań objętych Programem na jego uczestników. W opinii beneficjentów jednym z najważniejszych rezultatów Programu Leonardo da Vinci są zmiany w sposobie myślenia oraz działania uczestników Programu – poprawa samooceny, nabycie pewności siebie w kontaktach z innymi, większa otwartość czy zwiększenie motywacji dotyczącej samodoskonalenia. Dzięki udziałowi w Programie Leonardo da Vinci beneficjenci zdobywają i/lub doskonalą swoje kompetencje zawodowe, zwiększa się motywacja i zaangażowanie do pracy i nauki. Istotną korzyścią jest również potwierdzenie ważności kompetencji uzyskanych w trakcie stażu za pomocą odpowiedniego zaświadczenia lub certyfikatu. Spośród osób, które taki certyfikat otrzymały, ponad połowa jest zdania, że uzyskany certyfikat pomógł im lub pomoże w znalezieniu atrakcyjnej pracy. Z oczywistych względów zdecydowana większość beneficjentów deklaruje poprawę znajomości i umiejętności praktycznego wykorzystania języków obcych oraz poczucie większej identyfikacji z Europą.

Według beneficjentów projektów wymiany udział w Programie przyczynił się nie tylko do ogólnej poprawy i rozszerzenia oferty dydaktycznej (ze szczególnym uwzględnieniem korzystania z nowatorskich metod pracy i nauki, zapoznaniem się z nowymi metodami i możliwościami kształcenia drogą elektroniczną, ulepszaniem warsztatu pracy dydaktycznej), ale również, w opinii zdecydowanej większości beneficjentów przyczynił się do poprawy umiejętności pracy w zespole, większego zaangażowania w pracę zawodową oraz nawiązania cennych znajomości i kontaktów zawodowych. Udział w Programie wpłynął także na ogólną poprawę znajomości języków obcych, szczególnie w mowie.

Rezultaty projektów wymiany - wiedza na temat nowych technologii czy metod kształcenia - wykorzystywane przez beneficjentów w trakcie wykonywania przez nich czynności zawodowych, pozwalają na zwiększenie profesjonalizmu oraz, w wielu przypadkach, doskonalenie oferty szkoleniowej, gdy „podpatrzono” rozwiązania propaguje i popularyzuje się dalej.

Również staże zawodowe organizowane przez szkoły i uczelnie stanowią cenne uzupełnienie edukacji, poprzez możliwość zetknięcia się z praktyką, obserwowania i stosowania nowych technologii oraz metod pracy. Badania ewaluacyjne potwierdziły, że w wymiarze indywidualnym, udział w stażu przyczynia się do zmiany postawy na bardziej aktywną i zmotywowanie do dalszej nauki².

Równie ważnym rezultatem Programu Leonardo da Vinci są zmiany w sposobie działania instytucji w nim uczestniczących, wzrost ich profesjonalizmu i nabycia nowych kompetencji organizacyjnych i merytorycznych. Istotna jest również poprawa wizerunku instytucji oraz wzrost prestiżu, jak ujął to jeden z realizatorów projektu „możemy mówić o elicie projektodawców zaangażowanych w program Leonardo”.

Wpływ realizacji projektów na środowisko ich realizatorów jest znaczący. Trwałą wartością zakończonych projektów staży i wymian jest doświadczenie w ich tworzeniu, wdrażaniu i rozliczaniu. Jest to obecnie szczególnie cenne doświadczenie, gdyż programów jest wiele i często posługują się one o wiele bardziej skomplikowanymi procedurami. Cennym kapitałem są również powstałe w trakcie realizacji projektów sieci powiązań z innymi organizacjami, a także z instytucjami zagranicznymi³.

Realizowane w ramach Programu Leonardo da Vinci cele i priorytety są spójne z istniejącymi potrzebami edukacyjnymi, ponieważ nie tylko wspierają deklarację kopenhaską i kierunek rozwoju systemów edukacji, ale również wyrażają potrzeby krajowe artykułowane polityką rządową. Na podstawie wyników przeprowadzonego badania można wnioskować, że podjęte w ramach Programu działania przyczyniają się do realizacji założonych celów i priorytetów. W opinii zdecydowanej większości beneficjentów Program przyczynia się nie tylko do wzmocnienia europejskiego wymiaru kształcenia, ale również do takich zmian jak zwiększenie przejrzystości kwalifikacji, wprowadzanie elementów innowacyjności w procesie kształcenia zawodowego, nabywanie nowych doświadczeń i wiedzy niezbędnej przy obecnych zmianach modernizacyjnych zachodzących w polskich przedsiębiorstwach, nawiązanie współpracy między instytucjami szkoleniowymi a przedsiębiorstwami, poprawy znajomości języków obcych, większego zaangażowania w pracę zawodową oraz wcześniejszego planowania kariery zawodowej. Dodatkowo należy podkreślić, że prawie wszyscy uczestnicy Programu, zarówno beneficjenci jak i przedstawiciele instytucji uczestniczących, ocenili działania podejmowane w ramach Programu jako przydatne. Należy jednak podkreślić, że działania mające na celu zwalczanie dyskryminacji rasowej, promocję wyrównywania szans kobiet i mężczyzn,

---

² Ewaluacja projektów wymian i staży realizowanych w latach 2000-2002 przeprowadzona przez Agencję Badawczą Ewaluator

³ J.w.

realizowane są w mniejszym stopniu i nie były akcentowane w realizowanych projektach. Aczkolwiek jest wiele przykładów projektów, których produkty są szczególnie użyteczne dla kobiet np. multimedialne pakiety szkoleniowe dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej, agroturystyki oraz obsługi biur i archiwów w małych i średnich przedsiębiorstwach, a także materiały szkoleniowe przygotowujące do coraz bardziej popularnego sposobu zarobkowania - telepracy.

Pojawiło się również kilka projektów skierowanych do osób pracujących na rzecz niepełnosprawnych oraz bezpośrednio do osób niepełnosprawnych, np. projekt którego rezultatem były elektroniczne symulatory stanowisk pracy, czyli program multimedialny szkolący egzaminujący wraz z całym systemem symulacji stanowisk pracy, czy też program szkolenia komputerowego dla niewidomych i program szkolenia psychologicznego dla niepełnosprawnych.

Program LdV jest ważnym elementem uzupełniającym proces edukacji oraz przyczyniającym się do doskonalenia systemu kształcenia i szkolenia zawodowego. Uczestnictwo w realizacji projektów daje szanse i narzędzia zarówno osobom przygotowującym się do wejścia na rynek pracy (uczniom i studentom), jak i osobom już znajdującym się na tym rynku (pracownikom i bezrobotnym), a także specjalistom zatrudnionym w sektorze kształcenia i szkolenia zawodowego (nauczycielom czy organizatorom szkoleń). Oprócz rezultatów bezpośrednio związanych z wybraną lub realizowaną ścieżką kariery zawodowej oraz wzrostem motywacji do nauki języków obcych udział w projektach powodował pozytywne zmiany w mentalności beneficjentów, a zwłaszcza wzrost wiary we własne możliwości⁴.

Udział w Programie Leonardo da Vinci przyczynił się do poprawy i rozszerzenia oferty z zakresu kształcenia i szkolenia zawodowego. W jego wyniku opracowano i wprowadzono nowe narzędzia nauczania, innowacyjne metody szkolenia zawodowego ze szczególnym uwzględnieniem metod i narzędzi kształcenia otwartego i na odległość, metod opartych na nowoczesnych technologiach oraz materiałów szkoleniowych w formie multimedialnej.

Działania realizowane w ramach Programu Leonardo da Vinci w opinii zdecydowanej większości uczestników przyczyniły się do nadania europejskiego wymiaru systemowi kształcenia poprzez nawiązanie współpracy z międzynarodowymi ośrodkami szkoleniowymi, a co za tym idzie wzajemną wymianę doświadczeń. Bezpośredni odbiorcy Programu także są w większości świadomi faktu, że uczestniczą w programie o wymiarze europejskim, realizowanym jednocześnie w wielu krajach. Rezultatem Programu jest poczucie większej identyfikacji z Europą oraz poprawa znajomości innych kultur europejskich.

Z kolei badanie ewaluacyjne korzyści z realizacji projektów pilotażowych i językowych⁵ wykazało, że prawie wszystkie rezultaty projektów są wykorzystywane na poziomie lokalnym i krajowym. Oznacza to, że projekty były rzeczywiście realizowane z myślą o zaspokojeniu konkretnych potrzeb odbiorców. Do korzyści wynikających z projektów należy zaliczyć ich innowacyjność oraz wpływ na unowocześnianie oferty kształcenia i szkolenia zawodowego. Badani wskazywali m.in. na następujące korzyści: opracowanie i wprowadzenie innowacyjnych metod, rozwój współpracy ponadnarodowej, opracowanie i wprowadzenie metod kształcenia opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych i multimedialnych, wymiana doświadczeń w zakresie identyfikowania i oceniania i uznawania kompetencji nabytych w trakcie kształcenia i szkolenia zawodowego.

Kolejną niekwestionowaną wartością projektów pilotażowych, na którą wskazali badani było podejmowanie prób rozwiązywania problemów społecznych występujących na poziomie lokalnym lub

---

⁴ J.w.

⁵ Badanie przeprowadzone przez Pentor w 2004 roku.

krajowym, związanych ze zmianami na rynku pracy i zwiększaniem się grup osób wykluczonych z rynku pracy ze względu na niepełnosprawność bądź zbyt niskie kwalifikacje zawodowe. W ramach projektów pilotażowych instytucje uczestniczące podejmowały próby opracowania metod szkolenia i doradztwa w takich kwestiach jak bezrobocie strukturalne, podnoszenie i zmiana kwalifikacji osób bezrobotnych, aktywizacja różnych grup i środowisk. Uwzględniane były także zagadnienia związane z lepszym przygotowaniem studentów i absolwentów do funkcjonowania w gospodarce europejskiej, wspieranie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw oraz tworzenie innowacyjnych produktów w konkretnych branżach. Dobre przygotowanie przedsiębiorstw do funkcjonowania w warunkach gospodarki europejskiej oraz zwiększenie ich konkurencyjności wobec firm zagranicznych było celem wielu projektów. W tym przypadku grupą docelową byli menedżerowie małych i średnich przedsiębiorstw. Z myślą o nich powstały np. internetowe narzędzia oceny potrzeb szkoleniowych w przedsiębiorstwach, bazy danych o szkoleniach, pakiety edukacyjne dla doradców biznesowych, materiały szkoleniowe z zakresu BHP, ochrony przeciwpożarowej i zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwach, zbiór jednolitych kryteriów certyfikacji kwalifikacji menedżerskich oraz akredytacji studiów przygotowujących do pełnienia funkcji menedżerskich w przemyśle budowlanym czy program studiów podyplomowych *on-line* z zakresu biznesu. Kadra menedżerska w Europie zyskała też możliwość doskonalenia umiejętności językowych i komunikacyjnych dzięki innowacyjnym programom i podręcznikom do nauki specjalistycznego języka angielskiego, hiszpańskiego oraz polskiego dla obcokrajowców. Grupą zawodową, która skorzystała dzięki projektom LdV, jest również służba zdrowia. W ramach jednego z realizowanych projektów powstał m.in. model kształcenia pielęgniarek w szkole wyższej zawierający standardy kształcenia i model kompetencji zawodowych. Rezultatem innych projektów jest innowacyjny program nauczania dla lekarzy rodzinnych oraz interaktywny kurs języka angielskiego ze słownictwem specjalistycznym z dziedziny zdrowia publicznego. Inne branże również były beneficjentami programu m.in. inżynierowie gazownictwa, menedżerowie i technicy przemysłu wytwórczego, dla których stworzono system kształcenia na odległość w formie kursów elektronicznych. Opracowano także zestawy programowe modułów e-learningowych z dziedziny finansów, bankowości i rachunkowości dla szkół wyższych oraz sektora bankowego. Swoje kompetencje zawodowe mogą podwyższać również pracownicy administracji publicznej dzięki nowym kursom i materiałom szkoleniowym do nauki języka angielskiego i niemieckiego z dziedziny agroturystyki, programowi studiów podyplomowych *on-line* z zakresu e-administracji czy programów, dla samorządów, który pozwala wyłonić liderów rozwoju lokalnego. W ramach jednego z projektów opracowano także platformę e-learningową oraz materiały szkoleniowe typu *on-line* dla osób pracujących na stanowiskach sekretarzy w jednostkach administracji publicznej. Z wielu projektów skorzystali też m.in. doradcy zawodowi, animatorzy kultury, nauczyciele i trenerzy⁶.

Przez cały czas trwania programu udało się zrealizować tylko jeden projekt międzynarodowych sieci tematycznych. Zdaniem opiekuna projektów tematycznych w Krajowej Agencji w Polsce nie ma jeszcze tak wykształconej kultury współdziałania sieciowego. Instytucje zaczynają powoli dostrzegać korzyści ze współpracy z innymi instytucjami - z wymiany informacji i doświadczeń. Projekt zrealizowany był przez Instytut Kultury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego i miał na celu opracowanie sposobów podnoszenia kwalifikacji przez animatorów kultury⁷.

Pozytywną konstatacją jest także fakt, iż Program Leonardo da Vinci jest postrzegany jako „bodziec modernizacyjny”. Oznacza to, że instytucje dostrzegały również wagę zawartych w programie możliwości związanych z rozwojem własnych zasobów pracowniczych. Istotnym stwierdzeniem przy

---

⁶ Patrz : Lista produktów w Załączniku 1

⁷ Twarze Leonardo da Vinci, Warszawa 2006

definiowaniu korzyści była także satysfakcja z możliwości rozpowszechniania informacji o polskiej kulturze przy jednoczesnym szacunku dla kultur krajów partnerskich oraz podkreślanie znaczenia zrozumienia międzykulturowego. Również te stwierdzenia wskazują na identyfikowanie się beneficjentów z wartościami europejskimi i umiejscowienie współpracy ponadnarodowej nie tylko w sferze doraźnych korzyści, ale także w obszarze dialogu międzykulturowego i budowania wspólnoty europejskiej.

4. ZARZĄDZANIE PROGRAMEM

W strukturze Programu Leonardo da Vinci II istniały trzy zasadnicze procedury zarządzania projektami: procedura A, B i C. Głównym kryterium było scentralizowanie i zdecentralizowanie procedury w stosunku do Komisji Europejskiej. W ramach procedury zdecentralizowanej (procedura A) zarządzane są projekty wymian i staży, częściowa centralizacja w zarządzaniu dotyczy projektów pilotażowych, językowych, międzynarodowych sieci instytucji (procedura B), natomiast projekty dotyczące badań i analiz oraz akcji tematycznych (procedura C) są zarządzane w sposób scentralizowany.

Metody i środki wykorzystywane w zarządzaniu Programem ujmowane były w planach agencyjnych dotyczących całego Programu – był to roczny plan pracy, którego struktura zaproponowana była przez Komisję Europejską dla wszystkich krajów uczestniczących, natomiast treść opracowaną przez Krajową Agencję Programu, której rolę w Polsce pełniło do końca 2006 roku Fundacja „Fundusz współpracy”, zatwierdzało Ministerstwo Edukacji Narodowej (obecnie plany są trzyletnie). W ramach Krajowej Agencji Programu Leonardo da Vinci ustalana była wewnętrzna struktura mająca na celu usprawnienie zarządzania Programem – powołane były następujące zespoły: wymian i staży, projektów tematycznych, finansowy oraz informacji i dokumentacji. Taki podział wpływał na lepszą organizację pracy, wydajniejszą współpracę oraz dawał możliwość wzajemnej kontroli. Nadrzędną instytucją krajową, w stosunku do Krajowej Agencji Programu, była Krajowa Rada Programu, która pełniła rolę decyzyjną – opiniowała i zatwierdzała projekty do realizacji.

Od 1 stycznia 2007 r. za wdrażanie programu Leonardo da Vinci w Polsce odpowiada Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, która obecnie pełni rolę Narodowej Agencji Programu LLP i przejęła zadania od BKKK.

Niniejsza ewaluacja dotyczy jednak lat 2000-2006 dlatego też poniższe dane dotyczą jedynie BKKK.

Budżet Krajowej Agencji Programu był podzielony na trzy części: (1) budżet techniczny przeznaczony na funkcjonowanie Krajowej Agencji, (2) budżet na realizację projektów w ramach procedury A, (3) budżet na realizację projektów w ramach procedury B. Budżet techniczny był w połowie finansowany przez Ministerstwo nadzorujące realizację programu (w przypadku Polski jest to Ministerstwo Edukacji Narodowej), a w połowie ze środków Komisji Europejskiej. Limity budżetu technicznego były określone wielkością wskaźników ustalanych przez Komisję Europejską oraz wysokością krajowej partycypacji. Budżety procedur A i B były w całości finansowane przez Unię Europejską.

Wysokość środków przeznaczonych na realizację zadań w ramach programu Leonardo da Vinci:

Rok	Budżet (EUR)			
	Projekty wymian i staży	Projekty tematyczne	Budżet techniczny (Środki KAP)	RAZEM
2000	2 489 998,00	2 136 000,00	432 764,00	5 058 762,00
2001	2 460 602,00	2 845 641,00	500 000,00	5 806 243,00
2002	2 739 773,00	2 909 098,00	640 000,00	6 288 871,00
2003	2 813 600,00	2 058 016,00		
2004	8 710 516,00	4 059 119,00	1 782 000,00	19 423 251,00

2005	10 405 000,00	3 683 351,50	2 891 700,00	33 511 923,50
2006	12 942 000,00	3 589 872,00		
RAZEM	42 561 489,00	21 281 097,50	6 246 464,00	70 089 050,50

Skokowe zwiększenie środków w 2004 roku wiąże się z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. W końcowym etapie wdrażania II edycji tj. w latach 2005-2006 nastąpił spadek wielkości środków przeznaczonych na projekty tematyczne, w związku z wygaszaniem aktywności programu.

AKCJE ZDECENTRALIZOWANE

Procedura A dotycząca projektów wymian i staży jest procedurą zdecentralizowaną - wszystkie decyzje podejmowane są w krajach wdrażających Program, za wyjątkiem ogólnych ram programowych (wyznaczanych Decyzją o uruchomieniu Programu) i ogłoszenia terminów konkursu, które są szczegółowo określone w dokumencie „Konkurs projektów” ogłaszanym przez Komisję Europejską. Wszystkie pozostałe kwestie związane z wdrożeniem Programu, zatwierdzaniem, kontraktowaniem i rozliczaniem projektów są realizowane przez Krajową Agencję, która ponadto jest uprawniona do wprowadzania własnych terminów, zgodnych z terminarzem Komisji Europejskiej. Oprócz formułowanych planów agencyjnych dotyczących całego Programu, w ramach procedury A przygotowywane są tzw. plany operacyjne, w których przedstawiane są planowane przez Agencję działania, co jest nieodzowne przy działaniach podejmowanych na tak dużą skalę.

W ramach Programu Leonardo da Vinci Krajowa Agencja Programu prowadziła liczne akcje mające na celu informowanie i promowanie Programu – dotyczy to informowania o wszystkich rodzajach projektów. Zadaniem Krajowej Agencji Programu było również powiadamianie promotorów zarówno o wpłynięciu wniosku zgłoszeniowego jak i o wynikach konkursu. Ponadto przez czas trwania projektów promotorzy mieli możliwość zwrócenia się o pomoc do Krajowej Agencji Programu w rozwiązywaniu pojawiających się problemów. Szczególnie pozytywnie oceniana przez promotorów jest bezpośrednia pomoc Krajowej Agencji Programu, jak i akcje informacyjne przez nią prowadzone. Szczególnie dobrze są oceniane informacje zamieszczone przez Krajową Agencję w Internecie oraz wszelkiego rodzaju przewodniki oraz broszury informacyjne w formie drukowanej. Pracownicy Agencji są postrzegani jako osoby bardzo kompetentne, a przede wszystkim życzliwe i chętnie udzielające informacji, szczerze zaangażowane w realizację programu i powodzenie realizacji poszczególnych projektów. Takie postrzeganie pracowników Agencji służy „dobrej atmosferze” wokół programu, zwiększa również motywację samych realizatorów projektu, jak powiedział jeden z nich „czułem, że nie tylko mnie zależy na moim projekcie”.

W ramach akcji zdecentralizowanych Programu Leonardo da Vinci do oceny i selekcji wniosków zgłoszeniowych stosowana jest procedura A. W tej procedurze promotorzy składają projekty do Krajowej Agencji Programu, która organizuje proces oceny projektów zgodnie z kryteriami określonymi przez Komisję Europejską. Dla projektów realizowanych przez polskie instytucje zdecentralizowana procedura wydaje się korzystniejsza ze względu na jednostopniową procedurę oceny, możliwość składania wniosku w języku polskim oraz bliższy kontakt osób zarządzających programem z instytucjami i osobami zajmującymi się projektami w porównaniu z procedurą zdecydowanie scentralizowaną. Tego typu procedura ułatwia nawiązanie bezpośrednich kontaktów i poprawia skuteczność podejmowanych działań.

Procedura oceny wniosków zgłoszeniowych obejmuje wymagania formalne, takie jak :

- dotrzymanie terminów składania wniosków,
- zachowanie charakteru międzynarodowego i udział instytucji z przynajmniej dwóch krajów uczestniczących w Programie (dla projektów procedury B i C z wyjątkiem projektów

językowych wymagane jest partnerstwo z 3 krajów uczestniczących w Programie), z których jeden pochodzi z państwa członkowskiego Unii Europejskiej,

- każdy wniosek musi być zgłoszony przez zarejestrowane instytucje w imieniu pozostałych partnerów,
- wnioski mogą być sporządzone w języku ojczystym promotora, ale muszą zawierać streszczenie w języku angielskim, niemieckim, lub francuskim,
- wnioski muszą być opatrzone własnoręcznym podpisem upoważnionej osoby,
- propozycja projektu musi zawierać szczegółowy budżet,
- wnioski muszą być złożone na oficjalnym i aktualnym formularzu Programu Leonardo da Vinci,
- propozycja projektu musi zawierać listy intencyjne od partnerów.

Pod względem spełnienia wszystkich wymagań formalnych wnioski są oceniane przez Krajową Agencję Programu.

W ocenie zdecydowanej większości osób przygotowujących projekt kryteria formalne są jasne i zrozumiałe.

Wnioski spełniające wymagania formalne, są oceniane pod względem jakościowym, który uwzględnia między innymi takie aspekty, jak podkreślenie międzynarodowego wymiaru projektu, innowacyjnego charakteru podejmowanych działań, efektów realizacji danego projektu. Oceny tej dokonuje grupa ekspertów powołanych przez Krajową Agencję Programu. Obejmuje ona osoby przeszkolone przez Agencję, reprezentujące zarówno środowisko akademickie, jak i praktyków z doświadczeniem w ocenach projektów międzynarodowych. Ocena zewnętrzna stosowana w polskiej Agencji zapewnia dużą dozę obiektywizmu i rzetelności.

Jednym z podstawowych zadań Krajowej Agencji jest monitorowanie wdrożenia projektów po ich zakontraktowaniu. Głównymi narzędziami monitoringu są kontakty telefoniczne oraz korespondencja tradycyjna i prowadzona droga elektroniczną. Organizowane są również wizyty monitoringowe w siedzibach promotorów, gdzie poruszane są kwestie zarządzania finansami projektu oraz kwestie formalno - merytoryczne. Monitorowana jest poprawność wykonania projektu oraz umowy, która taki projekt uruchamia. Monitoring realizacji projektów pod względem finansowym odbywa się przede wszystkim poprzez sprawdzanie dokumentacji finansowej poszczególnych projektów z uwzględnieniem umów z beneficjentami, raportów beneficjentów i raportu końcowego. W ramach tych działań Krajowa Agencja Programu zleca firmom zewnętrznym przeprowadzanie badania finansowego (audytu) losowo wybranych projektów.

Krajowa Agencja Programu współpracuje z promotorami podczas przygotowywania wniosku, zarówno w formie akcji informacyjnych, zamieszczania informacji w Internecie, jak i konsultacji. Uczestnicy Programu mają możliwość zwracania się do Agencji z prośbą o wyjaśnienie wszelkich wątpliwości pojawiających się w trakcie tworzenia propozycji projektu oraz pomoc we wdrożeniu projektów podczas osobistych konsultacji. Takie osobiste kontakty są kontynuowane przez cały okres trwania projektu. Promotorzy są informowani o wpływie wniosku zgłoszeniowego, uzyskują informacje na temat oceny formalnej oraz jakościowej. Spośród promotorów, którzy korzystali z tych form pomocy Agencji, prawie wszyscy ocenili ją jako bardzo wartościową.

Krajowa Agencja Programu kontaktuje się także z beneficjentami. Podczas wyjazdów monitorujących przeprowadza się rozmowy i wywiady z uczestnikami, głównie po to, by dowiedzieć się, jak z ich punktu widzenia wyglądała organizacja projektu, jakie cele osiągnęli, co ich zdaniem należało by zmienić w formule Programu. Agencja wysyła również do beneficjentów ankiety, w których anonimowo

wypowiadają się na temat projektu. Taka procedura zapewnia uzyskanie pełnych i obiektywnych informacji na temat realizowanych projektów, włącznie z indywidualnymi opiniami respondentów.

Ponadto, w celu zbadania jakości udzielonego wsparcia, Agencja zlecała również szereg zewnętrznych badań ewaluacyjnych, których wyniki były brane pod uwagę w zarządzaniu realizacją programu.

AKCJE SEMISCENTRALIZOWANE I SCENTRALIZOWANE

W ramach akcji semiscentralizowanych i scentralizowanych Programu Leonardo da Vinci realizowane są działania według procedury B i C. Promotorzy projektów procedury B bardzo pozytywnie oceniają dostęp do informacji o programie, rozpowszechnianie wiedzy o istnieniu programu dającego możliwości skorzystania z funduszy inicjatywy europejskiej dla realizacji określonych celów. Równie wysoko oceniają jakość materiałów informacyjnych - nie mają problemów z odnalezieniem konkretnych, potrzebnych im informacji, z łatwością wyszukują potrzebne im dane za pośrednictwem Internetu lub poprzez kontakt z pracownikami Krajowej Agencji. Na szczególną uwagę zasługują starania Krajowej Agencji mające na celu przetłumaczenie wszystkich potrzebnych przy składaniu propozycji projektu dokumentów na język polski, co ułatwia promotorom zrozumienie wszystkich wymogów i aspektów wniosku zgłoszeniowego.

Procedura B jest procedurą, którą można określić jako semiscentralizowaną. Dotyczy projektów pilotażowych, projektów językowych oraz międzynarodowych sieci instytucji. Procedura B polega na dwu – etapowej ocenie projektów. Propozycje wstępne oceniane są przez ekspertów krajowych i akceptowane przez Krajową Agencję Programu. Po akceptacji zgłaszane są propozycje pełne, które oceniają eksperci krajowi, akceptuje je Krajowa Rada Programu. Jednocześnie pełne wnioski oceniane są przez ekspertów Komisji Europejskiej. Ostateczny wybór projektów jest dokonywany w wyniku negocjacji między reprezentantami kraju i Komisji Europejskiej. Kontrakt jest zawierany między Krajową Agencją Programu i promotorem. Krajowa Agencja Programu jest upoważniona do zarządzania i rozliczania projektu.

Kryteria formalne obowiązujące w ramach oceny projektów (dotrzymanie terminów określonych w konkursach, zachowanie charakteru międzynarodowego oraz minimalnej liczby członków grupy partnerów, opatrzenie własnoręcznym podpisem upoważnionej osoby, sporządzenie wniosku w jednym z oficjalnych języków Unii Europejskiej, złożenie wniosku na oficjalnym i aktualnym formularzu Programu Leonardo da Vinci, podanie szacunkowego budżetu w propozycji wstępnej oraz budżetu szczegółowego i załączenie listów intencyjnych w propozycji pełnej) są ustalane przez Komisję Europejską jako część Programu, jego zasad formalnych i w opinii beneficjentów Programu są jasne i zrozumiałe.

Kryteria jakościowe wynikają z założeń i formuły Programu i są opisane w „Przewodniku dla Promotorów”. Propozycje projektów powinny jasno prezentować ich międzynarodowy charakter oraz wartość dodaną, jaką ich realizacja przyniesie w dziedzinie polityki oraz praktyki kształcenia i szkolenia zawodowego. Ponadto wnioski powinny zawierać jednoznaczne wyjaśnienie, dlaczego dany projekt stanowi najlepszy sposób zaspokojenia potrzeb lub problemów, które leżą u podstaw jego koncepcji oraz w jaki sposób dotacja z Programu zostanie wykorzystana w celu opracowania lub upowszechnienia innowacyjnych metod szkolenia bądź rozszerzenia zakresu umiejętności beneficjentów czy też grupy odbiorców projektu. Promotorzy powinni również dążyć do zapewnienia równych szans realizacji, na wszystkich etapach projektu, jak również wskazać, w jaki sposób realizacja będzie uwzględniać ideę równych szans kobiet i mężczyzn w dostępie do korzystania z kształcenia i szkolenia. Poza ogólnymi kryteriami jakościowymi propozycje oceniane są również pod następującymi względami:

- uzasadnienie projektu

- oczekiwane rezultaty i ich upowszechnienie
- partnerstwo
- plan pracy
- plan finansowy

Ocena jakościowa na poziomie krajowym dokonywana jest, tak jak w przypadku akcji zdecentralizowanych, przez zespół niezależnych ekspertów, w skład którego wchodzi osoby reprezentujące środowiska akademickie oraz praktycy z długoletnim doświadczeniem. Każdy z projektów oceniany jest niezależnie przez dwóch ekspertów, którzy w etapie końcowym negocjują wspólną ocenę. Tego typu procedura zapewnia wysoki stopień obiektywizmu i rzetelności oceny projektów. Projekty ocenia się również pod kątem wszystkich ustalonych kryteriów jakościowych, podanych w „Przewodniku dla promotorów projektów”, przez ekspertów z ramienia Komisji Europejskiej.

Dwustopniowa procedura oceny i selekcji wniosków w procedurze B, zapewnia wybór i realizację projektów najlepiej opracowanych i przemyślanych, takich które w najwyższym stopniu przyczyniają się do realizacji ogólnych celów Programu Leonardo da Vinci.

Procedura C dotycząca badań i analiz, akcji tematycznych oraz działań wspólnych jest procedurą zarządzaną w sposób zdecydowanie scentralizowany. Propozycje projektów, zarówno wstępnych jak i pełnych, są składane do Komisji Europejskiej, gdzie odbywa się ich ocena i selekcja oraz podpisanie właściwych kontraktów. W projektach tego typu prawo decyzyjne posiada Komisja Europejska. Rola Krajowej Agencji sprowadza się do rozpowszechniania informacji o możliwości realizowania działań w ramach tych projektów oraz udzielania informacji na temat procedur udziału.

Biorąc pod uwagę realizowane działania, współpraca Programu Leonardo da Vinci z innymi programami, takimi jak Sokrates (Erasmus, Comenius, Grundtvig) czy Młodzież ma raczej charakter nieformalny. Powiązania między tymi programami najczęściej wyrażone są poprzez współuczestnictwo w akcjach informacyjnych mających na celu przedstawienie całej oferty dostępnych programów edukacyjnych. Były to jednak akcje doraźne. Oprócz udziału w akcjach promocyjnych nawiązywane są kontakty bezpośrednie w celu wymiany doświadczeń i informacji. Zdaniem pracowników Krajowej Agencji Programu brak jest również powiązań Programu Leonardo da Vinci z takimi inicjatywami europejskimi jak Europejski Fundusz Społeczny czy też inicjatywa EQUAL. Prędzej takie powiązania można odnaleźć wśród realizatorów poszczególnych projektów, którzy uczestnicząc w różnych Programach, kumulują i wykorzystują swoje doświadczenia. Proces uczenia się instytucji szczególnie widoczny jest, gdy bierze się pod uwagę jakość projektów składanych w poszczególnych latach. Ponadto, jak wynika z rozmów z promotorami, produkty projektu Leonardo są wykorzystywane, modyfikowane, udoskonalane i/lub rozwijane bądź popularyzowane w ramach innych projektów lub przy okazji ich realizacji. Dotyczy to produktów, które okazały się wartościowe, a ich wartość nie zmalała mimo upływu czasu.

Kluczową kwestią związaną z wdrażaniem programu są procedury jego finansowania. Jedną z podstawowych zasad finansowania Programu odnosi się do wysokości udzielanych grantów. Dotacja stanowiąca dofinansowanie projektu przez Unię Europejską nie może przekroczyć z góry określonej kwoty, tzw. kosztów uprawnionych. Nie pokrywana z dotacji przyznawanej przez Unię Europejską część kosztów musi pochodzić z innych źródeł, a więc środków własnych, instytucji uczestniczących, publicznych czy innych. Wymóg wkładu przez grupę partnerów własnych funduszy na rzecz realizacji projektu wpływa na większe zaangażowanie w realizację projektu, a przez to osiągnięcie stawianych sobie celów. Oceny promotorów dotyczące możliwości zgromadzenia przez nich środków własnych są

podzielone. Tam, gdzie instytucja będąca promotorem należy do sfery administracji publicznej lub jest dużą firmą czy instytucją nie ma specjalnych problemów z zapewnieniem wkładu własnego, natomiast organizacje non-profit np. stowarzyszenia mają z tym problem. W 2004 roku pojawił się dodatkowo wymóg (dotyczący projektów z lat 2005-2006) wykazania zabezpieczenia finansowego gwarantującego realizację projektu. Wymóg ten stał się barierą dotyczącą aplikowania do programu dla małych instytucji, szczególnie organizacji pozarządowych. Rekomendowanym przez KE rozwiązaniem jest skorzystanie z gwarancji bankowej, jednak w Polsce jest to procedura bardzo kosztowna, na którą mogą sobie pozwolić tylko nieliczne instytucje, te natomiast, których kondycja finansowa jest na tyle silna, by skorzystać z gwarancji bankowej, *de facto* nie muszą po takie rozwiązanie sięgać, gdyż dysponują od razu wystarczającą pulą środków.

Bardzo istotne były również kwestie związane z finansowaniem projektów. Niedogodnością był system przekazywania pieniędzy w transzach, których wielkość i terminy wypłacania, były sztywno ustalone, a w rezultacie zdarzających się opóźnień w przekazie środków finansowych niektóre instytucje miały trudności z bieżącym finansowaniem swojej działalności w trakcie realizacji projektu. W późniejszych latach realizacji programu system przepływów finansowych był systematycznie usprawniony. Jednakże, w ocenie wielu promotorów jest on nadal niedostatecznie płynny. Problem jednak tkwi nie w tym, że Krajowa Agencja zwlekała z płatnościami, ale przede wszystkim w jakości składanej do Agencji sprawozdawczości finansowej przygotowywanej przez promotorów, która wymagała korekt; proces wyjaśniania zajmuje niekiedy i kilka miesięcy, co przekłada się na wielomiesięczne opóźnienia w wypłacaniu kolejnych transz.

Maksymalne kwoty dotacji Unii Europejskiej na poszczególne działania z podziałem na typy projektów:

Rodzaj projektu	Maksymalna kwota dotacji UE wyrażona jako część (%) całkowitych kosztów projektu	Maksymalna kwota dotacji UE w jednym roku dla jednego projektu (w euro)
Wymiany i staże	85 lub 90%* w latach 2000-2003 100% w latach 2004 – 2006	5000 na jednego beneficjenta w ramach jednego stażu lub wymiany
Projekty pilotażowe w tym akcje tematyczne	75%	200 000 300 000
Projekty językowe	75%	200 000
Międzynarodowe sieci instytucji	50%	150 000
Badania i analizy	50 – 100%	200 000 – 300 000

* Program Leonardo da Vinci dofinansowywał realizację projektów wymian i staży do wysokości 85% kosztów całkowitych. Projekty realizowane przez szkoły oraz placówki publiczne oraz uczelnie państwowe mogą zyskać zwiększone dofinansowanie do poziomu 90%.

Projekty wymian i staży mogą uzyskać dofinansowanie kosztów związanych z zarządzaniem, mobilnością beneficjenta (podróżą, zakwaterowaniem, wyżywieniem i ubezpieczeniem) oraz przygotowaniem językowo – kulturowym. Komisja Europejska ustala ogólnie zasady dofinansowania tych projektów, lecz jego poziom określa Krajowa Agencja Programu.

Wysokość środków wykorzystanych rocznie na projekty wymian i staży na beneficjenta :

Rok	Budżet zrealizowany przez promotorów (EUR)	Liczba beneficjentów	Średni grant na beneficjenta
2000	2 165 012	1 662	1 303
2001	2 266 603	1 667	1 360
2002	2 405 868	1 799	1 337
2003	2 499 033	1 885	1 326
2004	7 161 095	4 585	1 562

2005	w trakcie rozliczania	5 139	b. d.
2006	w trakcie kontraktowania	3 354	b. d.
RAZEM		20 091	1 378

Przedstawione wyniki wskazują, że średnia wysokość grantu przypadająca na poszczególnego beneficjenta utrzymuje się raczej na tym samym poziomie z niewielką tendencją wzrostową. Natomiast nastąpił wzrost liczby beneficjentów oraz wzrost dofinansowania projektów wymian i staży ze strony Komisji Europejskiej.

W ramach projektów procedury B brak było z góry ustalonej puli środków przyznawanych na finansowanie projektów. Suma środków przyznawanych poszczególnym krajom zależała od jakości złożonych wniosków i liczby projektów, które uzyskały dobre oceny ekspertów. Dotacja stanowiąca dofinansowanie projektów procedury B przez Unię Europejską może być przeznaczana na następujące typy wydatków: (1) koszty osobowe, (2) koszty operacyjne – koszty podróży i utrzymania, koszty wykorzystania technologii informatycznych i komunikacyjnych, koszty wytworzenia produktów projektu, koszty bieżące, (3) koszty podwykonawstwa.

Wysokość środków wykorzystanych rocznie na projekty tematyczne:

Rok	Budżet	Liczba projektów tematycznych (bez procedury C)
2000	2 136 000,00	6
2001	2 845 641,00	9
2002	2 909 098,00	9
2003	2 058 016,00	5
2004	4 059 119,00	17
2005	3 683 351,50	13
2006	3 589 872,00	13
RAZEM	21 281 097,50	72

W opinii Krajowej Agencji Programu nie było problemów z absorpcją środków finansowych, zarówno w procedurze A i B.

Realizacja Programu Leonardo da Vinci jest finansowana w systemie transzowym. W przypadku projektów procedury A, długoterminowych (czas realizacji powyżej 12 miesięcy) pierwsza transza wynosi 60%, druga 20 procentowa przekazywana jest po złożeniu raportu cząstkowego, natomiast trzecia (również 20%) po przedstawieniu raportu końcowego, a więc po zakończeniu projektu. Projekty krótkoterminowe finansowane są w systemie dwutranszowym (80%, 20%). W procedurze B obowiązuje system transz – 40%, 30%, 30%.

Zdecydowana większość badanych promotorów stwierdziła, że wysokość przyznanego grantu była adekwatna do celów projektu, niemniej jednak aż dla 30% przyznana kwota była zbyt niska. W szczególności promotorzy zwracają uwagę na nieadekwatność kwot przyznanych na koszty operacyjne – w szczególności koszty podróży i utrzymania za granicą. Dotyczyło to głównie krajów uznawanych jako drogie np. Wielkiej Brytanii.

Z drugiej jednak strony część projektodawców biorących udział w badaniu wskazała, że zwróciła część otrzymanej dotacji, najczęściej z powodu udziału mniejszej liczby beneficjentów w projekcie oraz mniejszych niż zakładano kosztów realizacji projektu.

Ogólna ocena procedur finansowych przez projektodawców jest bardzo zróżnicowana, w mniejszości są ci, którzy oceniają te procedury jako łatwe, dominują oceny ambiwalentne, które wskazują, że w

procesie rozliczania dotacji wystąpiły drobne problemy. Niemal co piąty promotor ocenia procedury finansowe, jako trudne i wskazuje, że miał problemy z rozliczeniem dotacji.

W ocenie procedur związanych z finansowaniem warto wspomnieć o kwestii realizowania płatności w systemie transz, których wielkość i terminy wypłacania są sztywno ustalone. Przez długi okres trwania projektu promotorzy i ich instytucje mają do dyspozycji tylko część przypadającej im kwoty pieniędzy. Nie mniej istotne jest również to, że ostatnia transza jest wypłacana dopiero po całkowitej realizacji projektu, co wymusza swego rodzaju kredytowanie części projektu przez instytucję biorącą w niej udział. Jeżeli dodać do tego pojawiające się opóźnienia w przekazywaniu środków jest to sfera, która stwarza promotorom wiele problemów. Dodatkowo ten aspekt procedury finansowania realizacji projektów mógł ograniczać dostęp do Programu małym instytucjom, które dysponują bardzo ograniczonym budżetem.

5. WNIOSKI I REKOMENDACJE

- Druga faza Programu Leonardo da Vinci stanowi bezpośrednią kontynuację działań w dziedzinie kształcenia i szkolenia zawodowego, podejmowanego przez Wspólnoty Europejskie od lat osiemdziesiątych dwudziestego wieku. W przypadku Polski (i innych krajów Europy Wschodniej) - która przez prawie pół wieku pozostawała poza głównym nurtem rozwoju cywilizacyjnego kontynentu – możliwość uczestnictwa w tego typu inicjatywach jest szczególnie cenna. Konieczność nadrobienia wieloletnich zaległości oraz proces integracji ze Zjednoczoną Europą, stawiają przed polskim systemem edukacji zadania, których realizacja byłaby bardzo trudna bez możliwości brania udziału w szeroko zakrojonych kampaniach ponadnarodowych. Dodatkowo coraz szybciej postępująca globalizacja zmusza Europę do podjęcia wyzwań, które ten proces niesie ze sobą, tak by można było wykorzystać cały potencjał zjednoczonego kontynentu. Biorąc to pod uwagę, należy stwierdzić, że cele i poszczególne akcje Programu są dostosowane i w wysokim stopniu odpowiadają krajowym potrzebom edukacji a jego praktyczna realizacja przynosi wymierne i pozytywne efekty na wielu płaszczyznach.
- Efekty realizacji Programu w dużym stopniu przyczyniły się do osiągnięcia szczegółowych celów Programu. Beneficjenci Programu odkrywają przed sobą świat nowych możliwości, w którym nauka i praca są wartościami, poprzez które można się rozwijać i samorealizować. Oprócz przyswajania wiedzy czy umiejętności merytorycznych w uczestnikach zachodzi również zmiana wewnętrzna, w postaci poprawienia samooceny, wiary we własne możliwości czy poprawy umiejętności radzenia sobie w życiu. Miesiące spędzone w obcym kraju skutkują lepszym poznaniem bogactwa i różnorodności dziedzictwa kulturowego naszego kontynentu, większą otwartością na odmienne tradycje, postawy czy obyczaje.
- Istotny jest wpływ Programu na poprawę jakości edukacji. Jednakże skala jego wdrażania nie pozwala na identyfikację jego wpływu na system edukacji. Program jest jednakże bardzo ważny w wymiarze jednostkowym. Instytucje biorące udział w Programie, nie tylko realizują założone cele, lecz poprawiają sposób swojego funkcjonowania, adaptują go do wymogów współczesnej gospodarki, otrzymują impuls do pracy na większą skalę. Skalę nie tylko krajową ale również europejską – nawiązują kontakty i współpracę z podobnymi instytucjami na kontynencie, uczą się jak konkurować, ale też jak współdziałać na arenie międzynarodowej.

- Ideologia przyświecająca Programowi Leonardo da Vinci (zwłaszcza w odniesieniu do projektów wymian i staży, gdzie głównym celem jest przygotowanie pełnej mobilności zawodowej) w połączeniu ze wzrostem możliwości zatrudnienia związanego z otwieraniem się rynków europejskich spowodowały wzrost zainteresowania tego typu Programami. W związku z tym kontynuacja działań, które koncentrują się na zdobywaniu kwalifikacji w środowisku międzynarodowym, nawiązywaniu współpracy między instytucjami w celu wzajemnego wspierania się oraz rozwoju własnej oferty szkoleniowej, jest jak najbardziej wskazana.
- Wskazane jest również zainicjowanie działań mających na celu sformułowanie priorytetów krajowych oraz lokalnych. Podjęcie tego typu działań pozwoliłoby na identyfikację szczegółowych potrzeb mikroregionów i środowisk lokalnych oraz dotarcie do grup odbiorców zamieszkujących mniej rozwinięte regiony Polski. Należy jednak zauważyć, że priorytety krajowe jak i lokalne powinny być sformułowane w sposób umożliwiający przełożenie ich na konkretne działania.
- Stosowane obecnie procedury zarządzania realizacją Programu Leonardo da Vinci są sformułowane jasno, jednoznacznie i obiektywnie, stanowią jednolity model postępowania, dzięki czemu możliwy jest wybór projektów najlepiej opracowanych, przemyślanych i zorganizowanych. Zapobiegają one powstawaniu nieprawidłowości, niewłaściwemu lub niecelowemu wykorzystaniu środków. Warto te doświadczenia wykorzystać również w kolejnej edycji programu, bacząc by procedury były proste, przyjazne dla beneficjentów, a jednocześnie precyzyjne i jednoznacznie sformułowane. Również procedury finansowe powinny zmierzać ku uproszczeniu i zmniejszeniu wymogów biurokratycznych, w tym celu warto zastanowić się nad wprowadzeniem procedury tzw. całościowego grantu wyjazdowego, bez konieczności zbierania dokumentacji związanej z odbytą podróżą.
- Dobrą praktyką wdrażania Programu Leonardo da Vinci jest możliwość korzystania z bezpośredniego wsparcia Agencji Krajowej. Warto te dobre doświadczenia kontynuować, stawiając na bliskie i bezpośrednie relacje z promotorami projektów.
- Z roku na rok jakość projektów realizowanych w ramach programu rosła, wiązało się to z nabieraniem przez projektodawców doświadczenia, ale również ze wzrostem wymagań i oczekiwań samych beneficjentów. Dobrą praktyką stosowaną przez Agencję Krajową był rozbudowany system szkoleń i akcji promocyjno-informacyjnych skierowanych do potencjalnych promotorów. Pomimo upowszechniania się wiedzy dotyczącej planowania i zarządzania projektami warto zarekomendować kontynuowanie akcji szkoleniowej zachęcającej do uczestnictwa w programie instytucje, które nie mają jeszcze dorobku projektowego. W celu zaś przygotowywania wysokiej jakości projektów mobilnościowych warto wprowadzić możliwość finansowania wizyt przygotowawczych.
- Wielu projektodawców nabierając doświadczenia i obserwując korzyści płynące z realizowanych projektów, aplikuje granty cyklicznie. Można wskazać wiele przykładów instytucji realizujących np. projekty wymian i staży, które rokrocznie wysyłają beneficjentów na tego typu imprezy. W związku z powyższym zarekomendować można utworzenie w kolejnej edycji programu procedury umożliwiającej realizację projektów długoletnich, tak by realizatorzy mogli zapewnić zmieniającym się beneficjentom podobną usługę z zapewnieniem jednak, że będzie ona z roku na rok doskonalona i nie stanie się działaniem rutynowym.

6. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1: Dane statystyczne dotyczące Programu Leonardo da Vinci w latach 2000 – 2006

Załącznik 2: Wyniki badania ilościowego przeprowadzonego wśród beneficjentów programu Leonardo da Vinci

Załącznik 3: Wybrane wyniki badania jakościowego dla programu Leonardo da Vinci

Załącznik 4: Lista źródeł. Kwestionariusze badań ilościowych